

SCHRIFTELIJKE VRAAG

nr. 680

van **MIEKE SCHAUVLIEGE**

datum: 8 april 2022

aan **ZUHAL DEMIR**

VLAAMS MINISTER VAN JUSTITIE EN HANDHAVING, OMGEVING, ENERGIE EN TOERISME

Habitatrichtlijn - Soorten in ongunstige staat van instandhouding

Als we naar de staat van instandhouding van de soorten van de Habitatrichtlijn kijken, zien we dat sinds 2007 de toestand van 15 soorten licht is verbeterd. Het merendeel van deze soorten blijft echter tot op de dag van vandaag in een ongunstige staat van instandhouding. Er zijn helaas ook 4 soorten die sinds 2007 nog verder achteruitgingen: knoflookpad, barbeel, vliegend hert en juchtleerkever. Voor de knoflookpad liep er sinds 1 april 2020 een kweekprogramma, dat afliep op 31 maart 2022. De soort bevindt zich echter nog steeds in een zeer ongunstige staat.

Daarnaast zien we dat vele soorten die in een ongunstige staat van instandhouding leven, geen soortenbeschermingsprogramma (SBP) hebben. Welke soort al dan niet een SBP krijgt, hangt af van hun rode lijst-status, oppervlaktebehoefte en de mate waarin andere soorten kunnen meeliften met deze beschermingsmaatregelen. Aangezien er slechts 22 soorten zijn die een SBP hebben, vallen verschillende kwetsbare soorten uit de boot.

1. Voor de barbeel en juchtleerkever lopen er momenteel geen SBP's.

Is de minister van plan deze op te starten? Zo ja, graag een overzicht van het tijdspad SPB barbeel en juchtleerkever.

2. Welke concrete maatregelen neemt de minister om de achteruitgang van de knoflookpad en het vliegend hert ongedaan te maken? Zal ze extra maatregelen treffen boven op de gewone SBP's? Zo ja, graag een overzicht van de maatregelen, gekoppeld aan een tijdspad.
3. Het kweekprogramma voor de knoflookpad loopt af op 31 maart 2022.
Zal de minister het kweekprogramma verlengen? Zo niet, welke andere maatregelen zal ze nemen om de achteruitgang van de soort tegen te gaan? Graag een overzicht van alle genomen en geplande maatregelen (incl. timing).
4. Welke SBP's lopen er nog af voor 2024? Hoe zal de minister na afloop een gunstige staat van instandhouding kunnen verzekeren?
5. Hoe wordt er voor soorten zonder SBP verzekerd dat ze niet verder achteruitgaan? Graag een overzicht van de genomen en geplande maatregelen, per Europees beschermde soort.
 - a) Wat wordt er gedaan voor rode lijst-soorten die niet voldoen aan de criteria voor een SBP, maar ook niet voldoende meeliften met de beschermingsmaatregelen van andere SBP's om opnieuw een gunstige staat van instandhouding te

bereiken? Krijgen ze dan in de toekomst wel een SBP? Zijn daar al concrete plannen voor?

- b) Hoe wordt gegarandeerd dat deze soorten tegen 2030 een gunstige staat van instandhouding bereiken?
- 6. Wat betreft SBP's over soorten die geen vooruitgang boeken, worden deze meer frequent geëvalueerd? Zo ja, op welke manier gebeurt die evaluatie (criteria, eindrapport,...)?
- 7. Er liggen veel structurele oorzaken aan de grond van de moeizame verbetering van deze soorten.

Wat zijn de belangrijkste drukken bij de soorten waar de SBP's niet een ommekeer kunnen waarmaken? Voorziet de minister in extra maatregelen om deze drukken te verminderen? Graag een overzicht van genomen en geplande maatregelen, naast een tijdsplan.

ANTWOORD

op vraag nr. 680 van 8 april 2022

van **MIEKE SCHAUVLIEGE**

1. De barbeel is een soort van stromende rivieren met grindbedden en een goede waterkwaliteit. In Vlaanderen zijn dergelijke waterlopen zeldzaam; énkél de Maas en enkele van haar zijstromen komen als potentieel (onderdeel van het) leefgebied in aanmerking. De soort maakt seizoenale trekbewegingen op de rivier zodat maatregelen op énkél het Vlaamse grondgebied niet volstaan voor de populatie. Voor het populatieherstel op de Maas zijn samenwerking en afstemming essentieel met Nederland en Wallonië, die nog grotere trajecten van de Maas beheren. Initiatieven daartoe, zoals het project Grensmaas, zijn lopende. Herinrichtingsprojecten van het Maasbed in het kader van ontgrinding zullen op termijn ook de natuurlijke leefgebiedstructuur op het Vlaamse Maastraject verbeteren. Via de uitvoering van de Kaderrichtlijn water en daaruit voortvloeiende stroomgebiedbeheerplannen wordt een verdere graduele verbetering van de waterkwaliteit verwacht. Bijgevolg acht ik een SBP voor deze soort niet het gepaste instrument.

De Juchtleerkever is een habitatrichtlijnsoort die in Vlaanderen voor het laatst werd waargenomen in 2008. De soort wordt beschouwd als 'met uitsterven bedreigd'. Er zijn momenteel geen populaties van bekend, waardoor er geen gerichte beschermingsmaatregelen kunnen genomen worden. De aanwezigheid van de soort is evenwel erg moeilijk vast te stellen zodat het ook niet uitgesloten is dat de soort nog in Vlaanderen voorkomt. Het is daarom aangewezen om hoe dan ook te streven naar het behoud van de leefgebieden van de soort (hoogstamboomgaarden, oude parkbomen en knotbomen). Bij het bosbeheer wordt tegenwoordig meer aandacht besteed aan het behoud van veteraanbomen die voor de soort geschikte biotopen kunnen bieden. Gezien het onduidelijk is waar de soort nog voorkomt en omdat essentiële maatregelen zich vooral situeren op het vlak van bos- en bomenbeheer en voorzien zijn in de relevante instrumenten (zoals natuurbeheerplannen), acht ik een SBP niet het gepaste instrument voor deze soort. De maatregelen die voorgesteld worden binnen het SBP vliëgend hert zijn daarenboven ook gunstig voor de juchtleerkever.

2. *Knoflookpad*

SBP Knoflookpad werd in december 2019 vastgesteld en werd met 1,5 jaar verlengd tot 21 juli 2023, in afwachting van de opmaak van het vervolg-SBP.

De afgelopen jaren gebeurden heel wat inspanningen voor de soort in uitvoering van het SBP. Er werd een studie naar potentiële leefgebieden uitgevoerd, met oog op herstel, zowel voor privé domeinen waaronder de erkende terreinbeherende verenigingen als natuurgebieden beheerd door het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB). Natuurpunt realiseerde met subsidie van het ANB, het herstel van de leefgebieden in het brongebied van de Dommel, Wijvenheide en De Maten. Het ANB plant beheer- en inrichtingswerken in Vijvergebied Midden-Limburg en Kolberg. De stad Peer tenslotte realiseerde een ecologische corridor en voortplantingspoel in het kader van het project Bomerheide Bloeit in samenwerking met Provincie Limburg.

Het kweek- en uitzetprogramma, dat is aanbesteed aan Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO), is verlengd met één jaar waardoor ook in 2022 knoflookpadden zullen uitgezet worden. Ter voorbereiding daarvan werd een

genetisch onderzoek uitgevoerd en een uitzetstrategie bepaald. De afgelopen jaren (2020-2021) kweekte het INBO larven op. Deze werden uitgezet in natuurdomeinen, Vlaamse natuurreservaten en erkende natuurreservaten zoals het Vijvergebied Midden-Limburg, Wijvenheide, het Welleke, de vallei van het Merkske en Wortel Kolonie. Indien voldoende eisnoeren kunnen gevonden en opgekweekt worden tot larven, staat voor dit jaar een introductie in erkend natuurreservaat De Maten gepland.

Het knoflookpad is opgenomen in het monitoringnetwerk Meetnetten.be voor de opvolging van de populatiegrootte.

Vliegend hert

Het SBP vliegend hert werd vastgesteld eind 2020. Sindsdien worden maatregelen en acties uit het SBP opgestart. Daar de meeste populaties zich bevinden in het buitengebied, vaak in kleine landschapselementen, wordt hierbij sterk gesteund op de samenwerking met verschillende partners. Hierbij kan gebruikt gemaakt worden van de nieuwe projectsubsidie soorten; zo werden in 2021 drie projecten (aanleg broedhopen) in de Vlaamse rand rond Brussel goedgekeurd. In 2020 werd ook al een projectaanvraag voor de Projectsubsidie Natuur goedgekeurd voor de herinrichting van leefgebied voor de soort.

Om de soort verder te behouden en versterken werd door ANB een LIFE projectvoorstel ingediend in november 2021 in samenwerking met zowel het Brussels als Waals gewest, met het INBO en de betrokken regionale landschappen. Indien dit project goedgekeurd wordt, zal dit opgestart worden eind 2022 met een looptijd van vijf jaar. Zo niet wordt het project opnieuw ingediend en kunnen in de tussentijd ook samenwerkingen opgestart worden of verder bestendigd worden die de bescherming van de soort ten goede komen.

Ook werd budget vrijgemaakt om de samenwerkingsovereenkomst 'Plan vliegend hert' te financieren (2022-2023) alvorens dit geïntegreerd kan worden binnen de projectwerking rond de Brabantse wouden.

Het onmiddellijk effect van de maatregelen op de populaties is, gezien de verborgen levenswijze en lange levenscyclus van de soort, evenwel moeilijk meetbaar. Langdurige monitoring is hiervoor nodig.

3. De huidige opdracht voor het kweekprogramma voor de knoflookpad wordt verlengd met het kweekseizoen 2022. Daarnaast worden momenteel de voorbereidingen getroffen om via een nieuwe opdracht vanaf 2023 analoog een nieuwe meerjarige kweekcyclus op te starten.
4. Het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen voor Europees te beschermen habitats en soorten wordt cf. het natuurdecreet beoogd tegen uiterlijk 2050. Een SBP vormt een hefboom om via een programma van acties populaties van soorten in staat te stellen om de gunstige staat van instandhouding te bereiken en/of te behouden, ondersteund via het passend beheer van de leefgebieden en/of via het overige beschikbare instrumentarium.

Een SBP heeft een looptijd van vijf jaar. De meeste soorten waarvoor een SBP bestaat, bevinden zich in een erg ongunstige staat van instandhouding. Het bereiken van een gunstige staat na de looptijd is voor de meeste ervan dan ook onwaarschijnlijk of onmogelijk. Er is immers tijd nodig voor het herstel en de ontwikkeling van leefgebieden en daarop volgend, voor de aangroei van de populaties. Dit wordt telkens geëvalueerd op het einde van de looptijd. Ik verwijs in dit verband ook naar uw vraag met nr. 679. De inschatting is dat voor de

meerderheid van de SBP's een vervolg nodig zal zijn om de gunstige staat van instandhouding te kunnen bereiken.

In een SBP wordt dan ook telkens een programmatische aanpak uitgewerkt voor het initiëren en coördineren van de initiatieven die nodig zijn voor het bereiken van de gunstige staat van instandhouding, en die in de huidige toestand van de populatie onvoldoende kunnen worden gerealiseerd door louter de inrichting en het beheer van de leefgebieden via de reguliere instrumenten zoals natuurbeheerplannen of projectsubsidies natuur. Denk hierbij aan de kweek en bijplaatsing van knoflookpad en vroedmeesterpad. De populaties van deze soorten in het wild zijn dermate klein en geïsoleerd geraakt dat ze zich, zelfs mits perfect aangeboden en ingerichte leefgebieden, niet meer op eigen houtje kunnen herstellen. In een SBP worden de maatregelen ook ruimtelijk toegewezen aan waarbinnen de beoogde populatie zich op termijn duurzaam kan ontwikkelen en in stand houden.

In 2022 lopen volgende SBP af: SBP grauwe kiekendief, SBP roerdomp.

In 2023 lopen volgende SBP af: SBP beekprik, rivierdonderpad en kleine modderkruiper, SBP gladde slang, SBP grauwe klauwier, SBP hamster, SBP heivlinder, SBP hazelmuis, SBP knoflookpad, SBP porseleinhoen, SBP vleermuizen en SBP vroedmeesterpad.

Wanneer een SBP haar voorziene einddatum nadert, wordt geëvalueerd of een vervolg-SBP aan de orde is en of in aanloop daarnaartoe een verlenging van het SBP opportuun is. De implementatie van een SBP verloopt in de beginfase immers soms moeizaam waardoor de algemene timing van de uitvoering van de acties naar achter schuift. Via een verlenging van een SBP kan dan worden verzekerd dat het voorziene actieprogramma volledig wordt gerealiseerd.

Een vervolg SBP wordt enkel opgemaakt als na evaluatie ingeschat wordt dat

- de populaties van de soort nog niet voldoende robuust ontwikkeld zijn om het herstel c.q. bereiken/behouden van een gunstige staat van instandhouding autonoom te kunnen realiseren, en
- voor de overgebleven kritische noden een SBP nog steeds het geschikte instrument blijkt.

Via het meetnet voor Natura 2000 soorten wordt de toestand van de populaties van Europees te beschermen soorten, zowel met SBP als zonder SBP, opgevolgd.

5. Bij de totstandkoming van de gewestelijke instandhoudingsdoelstellingen werd de analyse gemaakt in hoeverre de doelstellingen voor de Europees beschermde soorten meeliftten op de vooropgestelde habitatdoelen en op de realisaties in het kader van gebiedsgerichte projecten en SIGMA. Voor 92 van de 107 soorten bleek dit het geval. Voor 15 soorten bleek een uitbreiding van de oppervlakte geschikt leefgebied, boven op de habitatdoelen nodig (zie G-IHD-besluit). Voor 12 van deze 15 soorten is de voorziene leefgebieduitbreiding vervolgens, na potentie-analyse in het kader van een SBP, gealloceerd. Voor twee soorten, grote stern en strandplevier, wordt in de meerjarenplanning in de komende jaren de opmaak van een SBP voorzien. Voor een andere soort, de kleine rietgans, wordt er van uit gegaan dat de bescherming van de poldergraslanden voldoende oppervlakte leefgebied verzekert om de instandhoudingsdoelstellingen voor de soort te realiseren.

In het kader van de rapportage van de Vogel- en Habitatrichtlijn zijn meetnetten uitgerold die de toestand van de Europees te beschermen soorten zowel mét als zonder SBP opvolgen en waarmee ook kan nagegaan worden of de aanname van meeliftten met habitatdoelen overeenstemt met de praktijk.

- a) Het gegeven dat een soort op een vastgestelde Rode Lijst geëvalueerd wordt als "uitgestorven", "ernstig bedreigd", "bedreigd", "kwetsbaar" en "bijna in gevaar" volstaat als criterium om er een SBP voor te kunnen opmaken (cf. artikel 24 van het Soortenbesluit). Een rode lijst status is een signaal dat het met de soort niet goed gaat; de reden daartoe kan velerlei zijn. De nodige acties om een verdere achteruitgang te voorkomen zijn dan ook even divers, net als het instrumentarium waarbinnen deze acties kunnen gekaderd worden (en waar de figuur van het SBP er één van is). Een andere voorwaarde voor de mogelijkheid om een SBP op te maken is het voorkomen op Bijlage 1 van het Soortenbesluit in categorie 1, 2 of 3. Beide criteria samen leidden, bij een analyse in 2018 met de toenmalige Rode Lijsten, tot een totaal aantal van 1479 soorten.

In functie van de opmaak van een meerjarenplanning voor de opmaak van SBP's werd een prioriteringslijst opgemaakt. Hierin werden, naast rode lijst-status en het voorkomen op de genoemde categorieën in Bijlage 1 van het Soortenbesluit, ook nog andere criteria in overweging genomen: de internationale beschermingsstatus, de taakstelling i.h.k.v. het instandhoudingsbeleid, het voorkomen op de lijst van Vlaamse prioritaire soorten, het aandeel van de populatie buiten SBZ, de mogelijkheid tot clusteren met andere soorten, ... Planten werden hierbij niet meegenomen omdat er wordt van uit gegaan dat deze voldoende kunnen meeliften met natuurbeheerplannen en de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen. Als uitzondering geldt groenknolorchis, die werd en zal worden opgenomen in het (vervolg-)SBP voor de Antwerpse haven van Antwerpen.

De prioriteringslijst werd vervolgens getoetst op basis van expertoordeel. Bij het expertoordeel werden in het bijzonder de aspecten haalbaarheid en dringendheid in acht genomen evenals de meerwaarde van het hefboomeffect van een SBP ten opzichte andere beschikbare instrumenten of lopende processen. Van vele soorten, in het bijzonder ongewervelden, kan immers worden verwacht dat ze al in belangrijke mate meeliften op de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen, natuurbeheerplannen, gebiedsgerichte projecten, inrichtingsinstrumenten, projecten via het Visserijfonds, uitvoering van stroomgebiedbeheerplannen, ... Andere soorten liften mee met SBP voor een andere soort, nog andere soorten vereisen vooral een gericht detailbeheer van het leefgebied waarvoor bij beheerders in het bijzonder een betere kennis m.b.t. de soortspecifieke noden van belang is.

De soorten waarvoor een SBP zinvol werd geacht, werden opgenomen in de prioriteringslijst, waarbij werd uitgegaan van de opmaak van 4 SBP's per jaar, op basis van de beleidsnota's van de vorige minister en mijn eigen beleidsnota. Vorig jaar werd hiervan afgeweken in het kader van het SBP-akkervogels omdat dit een zeer ruim SBP is dat meerdere preciaire soorten akkervogels wil beschermen en waarvan de uitvoering hoofdzakelijk in het agrarisch gebied ligt en dus buiten de klassieke natuurgebieden. Voor de andere soorten die hoog scoorden op de prioriteringslijst werd een inschatting gemaakt welk ander instrument best kan worden ingezet om te komen tot een gunstige of verbeterde staat van instandhouding.

- b) Volgens het Natuurdecreet worden de instandhoudingsdoelstellingen gradueel gerealiseerd tegen 2050. Het instandhoudingsbeleid is er op gericht om deze doelstelling te bereiken, onder meer door SBP's, naast de andere relevante instrumenten. Het Vlaams Natura 2000-programma, met opeenvolgende cycli van zes jaar, biedt hiervoor het algemene kader.

Via het monitoringsmeetnet voor Europees te beschermen soorten wordt opgevolgd in welke mate de populatietrends van deze soorten in een gunstige

richting evolueren om dit doel te halen cf. de beoogde timing. Via tussentijdse evaluaties, gekoppeld aan de rapporteringscyclus in het kader van de Vogel- en Habitatrichtlijn kunnen in de 6-jaarlijkse cyclus van het Vlaamse Natura 2000-programma de nodige accenten worden geïntegreerd om zo nodig voor bepaalde soorten de focus te versterken en de realisatie zo nodig te versnellen.

6. A priori wordt de vooruitgang van het actieprogramma van een SBP opgevolgd en geëvalueerd (projectmonitoring) in de loop van de uitvoering ervan. Echter, zoals ook in het antwoord op vraag 4 al gemeld, vele soorten hebben een zekere generatietijd, terwijl ook de ontwikkeling van leefgebieden vaak tijd kost, waardoor een reactie van de populatie op de ondernomen acties uit het SBP vaak niet tijdens de looptijd van het SBP zélf kan worden verwacht of met voldoende zeggingskracht kan worden beoordeeld.

De opvolging van de vooruitgang van SBP-soorten wordt gemonitord via het monitoringsmeetnet voor Europees beschermde soorten. Als binnen dit meetnet geen vooruitgang voor de soort kan worden opgemerkt, dan is het opportuun om via een SBP meer nauwgezet in te zetten op de cruciale succesfactoren of – indien niet gekend – deze via gericht onderzoek te achterhalen. In het SBP kan eveneens als actie gericht onderzoek of detailmonitoring worden opgenomen die dan meer specifiek de verwachte relatie tussen de ondernomen acties en de reactie van de soort daarop evalueert. De noodzaak daartoe wordt binnen het opmaakproces van het (vervolg-)SBP telkens onderzocht.

7. Soorten kampen in Vlaanderen met dezelfde drukken als de natuur in het algemeen. De Natuurrapporten bieden hiertoe uitgebreid verslag en inzicht. De belangrijkste drukken zijn bekend en onveranderd, met name eutrofiëring, verzuring, verdroging en versnippering, naast een hele reeks andere. Om deze aan te pakken zijn verschillende beleidsdomeinen bevoegd en diverse beleidsplannen in uitvoering of in opmaak. Ik verwijs bv. naar de PAS, de stroomgebiedbeheerplannen, het MAP, het luchtbeleidsplan, het strategisch plan voor de uitvoering van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid in Vlaanderen, enz.

Uw vraag is dan ook dermate uitgebreid dat ik hier het hele natuur- en milieubeleid zou moeten uiteenzetten. Dat is wellicht niet de bedoeling geweest van uw vraag. Het is wel mijn ambitie om de (milieu-)vereisten voor het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen zoveel als mogelijk te implementeren in de plannen.